

KIRJALLINEN ASiantuntijalausunto

Helsinki, 13.11.2023

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Aika: Keskiviikko 15.11.2023 klo 9.15

Asia: HE 58/2023 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta

Takuusäätiö on valtakunnallinen sosiaalialan järjestö, jonka tarkoituksena on tukea kansalaisten velkaongelmien ehkäisyä ja niiden ratkaisemiseen tähtääviä toimintoja. Aivan erityisesti säätiö edustaa talous- ja velkaongelmia kokeneiden henkilöiden näkökulmaa. Tämän lisäksi Takuusäätiöllä on vahvat yhteydet taloudellisesti ongelmallisissa tilanteissa olevia ihmisiä tapaavien sosiaali-, terveys- ja järjestöalan ammattilaisiin sekä vapaaehtoiisiin.

Takuusäätiö kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnassa hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi toimeentulotuesta annetun lain 7 a §:n muuttamisesta.

Toimeentulotuesta annetun lain 7 a §: muuttamisesta annetun hallituksen esityksen tavoitteet saavuttaa säästöjä, selkeyttää asumismenojen huomioimiseen liittyvää sääntelyä ja aikaansaada myönteisiä vaikutuksia työllistymiseen liittyviin kannusteisiin ovat periaatetasolla kannatettavia.

Takuusäätiö on kuitenkin huolissaan, ovatko asetetut vaikutukset saavutettavissa esitetyillä muutoksilla. Erityisesti muutosten arvioitu myönteinen vaikutus työllisyyteen saattaa jopa kääntyä työllisyyttä heikentäväksi tekijäksi kannustamisen sijaan. Vaikka muutoksilla voidaan saada aikaan joitakin suoria säästöjä toimeentulotukimenoihin, niiden taloudelliset kokonaisvaikutukset saattavat jäädä toivottua vähäisemmiksi.

Maksukykyynsä nähden liian kalliissa asunnossa asuvan kannustaminen muuttamaan kohtuuhintaisempaan asuntoon on lähtökohtaisesti oikeasuuntainen tavoite. Ei ole tarkoituksenmukaista, että viimesijainen tukimuoto määrittää käytännössä asumiskustannusten enimmäismääriä tai että toimeentulotuella maksetaan tarpeettoman suuria asumiskustannuksia, jos muuttaminen edullisempaa asuntoon on realistinen olemassa oleva vaihtoehto.

Käytännön soveltamisen tasolla on huomioitava kuitenkin ihmisten tosiasialliset mahdollisuudet löytää kohtuuhintaisempi asunto, jonka sijainti on myös työssäkäynnin mahdollistamisen, perhe-elämän ja lasten hyvinvoinnin kannalta tarkoituksenmukainen.

Takuusäätiön asiakkaista iso osa on mediaanituloa pienemmillä palkkatuloilla toimeentulevia kotitalouksia. Monella asiakkaalla on säätiön arvion mukaan maksukykyynsä nähden liian suuret asumismenot. Näissä tilanteissa asiakasta ohjeistetaan etsimään edullisempi asunto, mikä koventaa heidän taloudellista tilannettaan myös pitkällä aikavälillä. Pienemmät asumiskulut auttavat selviämään asumisen ja elämisen välttämättömistä kuluista ja mahdollistavat myös velkojen maksamisen. Usein asunnon löytäminen tai vaihtaminen edullisempaan on kuitenkin vaikeaa. Näiden kokemusten perusteella Takuusäätiö kehottaa huomioimaan uudistusta ja sen vaikutuksia arvioitaessa mm. seuraavat näkökulmat:

Asumisen hintataso vaihtelee merkittävästi eri kaupunkien ja alueiden välillä

- Kotitalouden maksukykyyn nähden sopivan hintaisten asuntojen saatavuus vaihtelee alueittain. Haja-asutusalueilla on asuntoja usein tarjolla vähän ja kasvukeskuksissa kova kilpailu kapeuttaa markkinatarjontaa ja nostaa hintoja.
- Hyväksyttävien asumiskulujen tasoa määritettäessä tulee arviointia tehdä erityisesti suhteessa kunkin asuinalueen julkisen asuntotuotannon vuokratasoon nähden.

Työssäkäynnistä aiheutuvat kohtuullisuusesteet ovat merkittävä tekijä

- Takuusäätiön asiakaskunnassa on paljon pienituloisia esim. logistiikka-, huolto-, hoito-, kaupan- ja palvelualan ammattilaisia, joiden työajat ja työpaikkojen sijainti asettavat käytännön näkökulmasta rajoituksia sopivalle asuinpaikalle.
- Takuusäätiön asiakkaiden elämäntilanteissa tapahtuu esim. vuosia kestävien velkajärjestelyjen aikana tilanteita, joissa kotitaloudet jäävät työttömiksi tai joutuvat eri syistä vaihtamaan työpaikkaa ja ovat väliaikaisesti toimeentulotuen tai ensisijaisen etuuden varassa. Näiden tilanteiden osalta säätiölle kertyy jatkuvasti myös kokemustietoa siitä, mikä merkitys asuinpaikalla on suhteessa työllistymiseen ja työllistymisen kannustimiin. Asunto on usein merkittävin yksittäinen työn vastaanottamisen mahdollistava tekijä. Mikäli asunto sijaitsee esim. työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen kannalta epätarkoituksenmukaisessa paikassa, eivät kannustimet toimi.

Monilla Takuusäätiön asiakkailla ja yleisemminkin toimeentulotuki toimii väliaikaisena taloudellisena siltana erilaisten ongelmakohtien ylittämiseksi

- Takuusäätiön näkemyksen mukaan on tärkeää, että lainsäädännössä kyetään näkemään erilaiset elämän muutostilanteet ja niiden vaikutus mahdollisuuksiin selviytyä asumiskustannuksista, erityisesti kun toimeentulotuen tarve on oletettavasti väliaikainen.

Asunnonvaihtoa edellytettäessä otettava huomioon myös taloudelliset realiteetit

- Takuusäätiön pienlainaa haetaan paljon muuttokustannuksiin ja takuuvuokran maksamiseen. Kaikki vuokranantajat eivät esimerkiksi hyväksy Kelan antamaa vuokravakuutta. Kun ohjaus hakea edullisempaa asuntoa annetaan, on tarpeen myös varmistaa, että siihen on taloudelliset mahdollisuudet.
- Toinen asunnonvaihtoa estävä tai vaikeuttava tekijä on maksuhäiriömerkinnät, mikä on mainittu esityksessäkin. Myös vuokratilastit estävät asunnon vaihtamisen esim. pienempään ja edullisempaan kaupunkien vuokratilastoissa.

Erityishuomio lasten ja nuorten oikeuksien toteutumiseen

- Lasten ja nuorten mielenterveysongelmat ovat kasvaneet hälyttävästi ja ongelmien ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi on tehtävä kaikki mahdollinen. Asuminen on merkittävä osatekijä myös mielen hyvinvoinnin kannalta. Lakia uudistettaessa ja sovellettaessa on lapsiin ja nuoriin kohdistuvat vaikutukset otettava erityisen huolellisuusarvioinnin kohteeksi. Lainsäädännön vaikutuksia koskevan arvioinnin mukaan ”lapsiperheiden tilanne säilyy käytännössä nykytasolla”, josta periaatteesta tulee Takuusäätiön näkemyksen mukaan pitää myös tiukasti kiinni.

Takuusäätiö sr.

Juha A. Pantzar
toimitusjohtaja

Minna Backman
johtaja